

1. **RANO** (268) *sb n*

a oraz o jasne (w tym w a 2 r. błędne znakowanie).

sg *N* rano (4) [cf też *av Frazza*]. ◇ *G* rana (25). ◇ *D* ranu (237). ◇ *A* rano (1). ◇ *L* ranie (1).

Sł stp: rano, reno, *Cn* notuje, *Linde XVI* (dwa z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*

Wczesna pora dnia, poranek; mane Murm, HistAl, PolAnt, Mącz, Modrz, Cn; diluculo PolAnt, Cn; matutino PolAnt (268) : BielKron 45; GórnDworz G2v; A gdy (marg) iuż (-) było ráno/ ítáną Iefus ná brzegu WujNT Ioann 21/4, Ioann 18/28.

Szereg: »wieczor i rano« (1): y oddzyelił [Bóg] fwiátłość od ciemności/ á miánował fwiátłość dniem/ á ciemność nocą/ y sítáło fie wieczor y ráno pirwízy dzyeń *BielKron 1*.

Wyrażenia przyimkowe: »do rana« (3): A w ten čás mąż/ to ielt Anioł/ chodził s nim [*Jakubem*] zápáfy aż do ráná *BielKron 15v; KochPieś 13v.*

~ *Szereg*: »od wieczora do rana« = *przez całą noc* (1): Rzekł też Pan Bog ku Moizéfzowi/ przykaż fynom Izráelkim/ áby niefli oley z oliwnego drzewá co naczyftízy/ áby w lámpie gorzał á świecił od wieczorá do ráná *BielKron 33v.* ~

»od rana« (11):

~ *Szeregi*: »od rana (aż) do poł dnia (a. południa)« (3): Nazaiutrz nowe⁸⁰ lata od rana był mroz y iafno do poł dnia *LudWieś B2v, B2v; wzywáli [kapłani bożka Baala] bogá fwego od ráná aż do południa BielKron 84v.*

»od rana (aż) do wieczora, nocy, mroku« = *przez cały dzień; w ciągu dnia* (5:2:1): Poftał tedy Pan Bog ná lud Izráelki plagę morowá/ iz ich zmárło w Jeruzalem od ráná do wieczorá fiedemdzyefiát tyfiąc mężow. *BielKron 73v; w ten čás był wielki defzcz od ráná aż do wieczorá BielKron 391, 32, 97, 391, 460; Smiłuy fye [Panie]/ fmiłuy: twéy pomocy Od ráná wołam aż do nocy. KochPs 128; KlonŻal D2v.* ~

»z rana« = *rano* [*w tym: w pisowni łącznej* (3), *rozłącznej* (6)] (9): Gdyż ye [*miejsce przybytku*] íam Pan możnofcyá fwá tak ná wlfem rátuie A z ráná yáko pilny ítroż záfwdy o nim czuie. *LubPs M3v; WerGość 204; ArtKanc P18v; Ták wy którym fłónce z ráná Swieci/ ípiefzcie fye do Páná: Y których grzeie południe/ Chwalcie Páná nie obludnie. ZawJeft 16; PaxLiz D2v.*

~ *Szeregi*: »z rana także i na noc« (1): Zásię kto páznogietek/ zechce mieć rumiány/ [...] Z ráná także y ná noc/ cegłą práwie świeżá/ Trzeć mocno *PaxLiz D3.*

»z rana a (albo, i) wieczor (a. k(u) wieczoru)« (3): Abowiém cień zráná y wieczór bywa wielki *GrzepGeom O3v, O3v; A Prorok powieda/ iz go [Boga] z ráná widział iáko drzewo rozfzyrzone/ á k wieczoru nie zoftał y znák mieyfca iego RejPos 317.* ~

»z rana« = *od rana* (1):

~ *Szereg*: »z rana do wieczora« = *przez cały dzień* (1): Wzgárdził mnie pokoy wfzeláki: Bo Bog/ iák płóciennik wátek/ Odciął póciech moich ízczátek. W íkázie mey/ swiátlá poczátek/ Nifzczy z ráná do wieczorá/ Ręká/ ná pomftę/ nie íkorá. *GrabowSet G4v.* ~

»po ranu, po ranie« = *rano; mane HistAl, Cn; in diluculo, mane PolAnt; matutino Cn* [*w tym: w pisowni łącznej* (98), *rozłącznej* (44)] (141:1): Mane. Des morgens Poránu. *Murm 44; ten firop quartanę wypádfa s człowieka, kto gi pije poranu ciepło po trunkowi FalZioł I 7b; Wezmi z apteki*

kołaczkow ktore zową dialaca ze cztyrzi albo pięć poranu dla poŃilenia członkow. *FalZioł* I 13c; wlofkiego kopru korzenie Ńtrochą maki ięczmienney warz w winie á one⁸⁰ day choremu poranu potroŃze. *FalZioł* I 52b; albo moŃe [*pani nieplodna*] Ńiedzieć na tym ciepłym zielu pięć dni poranu *FalZioł* I 145d, I 1c, 2a, 7a, 9b, 13a (105); Tá rzeká [...] / czálu zimy itez wiołny przez wŃyŃtkę noc zámárzła Ńtoi/ ále po ránu gdy Ńlońce zágrzewa roztaie *HistAl F*; Item powyada yŃch wŃłobothą theráŃz przeŃchla poranu wdom przerweczonego soltíŃcha weŃzla *LibMal* 1551/163v, 1546/114; A dla lepŃzey pewnoŃci y wŃęŃŃzey wiadomoŃci/ thedy ná táki Sąd wyłozony trzy kroć thegoŃ dnia po ránu dzwonią. *GroicPorz* lv; *KrowObr* 163v; *RejWiz* 30v; *Leop Ios* 7/14; *RejFig* Bb6; *BudBib Gen* 40/6; Mane, Ráno. Aliquando pro nomine ponitur et significat, Iutro/ Poránu. *Mącz* 207a, 106a; Niektorzy Ńolą po ránu v ciekaŃcey wody wymywaiają [*dziąŃla*] *SienLek* 75; niemalz go [*konía*] theŃ zámarzác/ ále mu day po ránu dobre Ńniadanié pokic z chućia ije *SienLek* 189, 63, 74v, 124v, 130, 157; Y wŃtał Lában poránu y cáłował Ńyny Ńwoie/ y cory Ńwoie/ y błogoláwił im *BibRadz Gen* 31/55, *Ex* 30/7; A Wnet poránu ráde vczyniwŃy árcyoffiárnicy z ŃtárŃzymi y z kŃięŃzą/ [...] odwiedli zwiázawŃy Iezufa y wydáli Piłatowi. *BudNT Mar* 15/1; która [*godzina*] po ránu z wody wyszedŃy/ poceniu á odpoczywaniu ŃłuŃyć ma. *Oczko* 28, 31, 38; *KochTr* 12; Nie piję winá/ Ńycery Tylko wyŃŃam miód leŃny. Poránu z liŃtkow ná drzewie *MWilkHist Gv*; *LatHar* 12, 710; *WujNT* 440; W Krácowkím Zamku/ [...] áby poránu *iudicia* ták *caufarum officij*, *quam iudicij* Ńádzoné były *SarnStat* 786, 527, 786 [2 r.]; KToby Ńię chćiał przypátrzyć pilnie Ńwiátu temu/ MoŃe go wnet przyrownác kwiátu odmiennemu Ktory poránu telko ma málo pięknóŃci/ Iák ij vŃczkniełz w godzinę pátrz w nim odmiennóŃci. *CzahTr* C4; *KlonWor* 9; [*Leop Am* 4/4 (*Linde*)].

~ W poŃáczeniu z okreŃleniem dnia tygodnia (2): wniedziele poranu/ gdy bylo po mŃzey/ [*Franciszek Spiera*] Ńtanął na okázalým mieŃcu *MurzHist* D2; PO ránu dnia przerweczonego/ ktory byl w wigilia Ńwiętey Kátárzyny/ wŃyŃtká Ńiedm kŃięŃzát/ ktore zową Elektores/ ci wŃyŃthcy z goŃpod Ńwoich wyiecháli o dwunáŃtey ná cáłym zegárze *BielKron* 330.

W poŃáчениach szeregowych (3): Marzec nam dzień Ńwię. Iana pokaŃał/ ktorego poranu byl wielki mroz/ a troche chmurno do poŃdnia z wietrzykiem/ á po obiedzie iaŃno y cicho do wieczora. *LudWieŃ* Bv; *RejFig* Eev; SŃyŃzałeŃ teŃ tu w tey Ewányeliey dziŃieyŃzey/ iż on [*Pan*] do tey winnice/ iedny robotniki zamawiał poránu/ drugie o poŃudniu/ trzecie k wieczoru: á wŃdy káŃdemu rowną zapláta bylo záplácono. *RejPos* 59v.

W przeciwwstawieniach i konstrukcjach do nich podobnych: »po ranu (po ranie) ... (w) wieczor (a. miedzy wieczory) (8), na noc (a. w nocy) (7), we dnie, po obiedzie« (17): á tego Ńię napijay poranu trunek ciepło, á w wieczor drugi trunek *FalZioł* I 15a, I 92a, III 11b, 26d; *LudWieŃ* B4v; A czáfem Ńieć przebiwŃy Ielonek vbogi/ Vwiáznie wŃęc w Ńzelinie ledá gdzye zá rogi. A tákieŃ wŃęc y człowiek gdy Ńie nie nádzyewa/ Wpádnie wieczor ná deŃzczkę choć poránu Ńpiewa. *RejWiz* 130v, 120; nikh do niego [*Witolda*] nie chodŃil iedno zenie wolno bylo chodŃic ná noc/ á po ránu wynidŃ ze dwiemá ŃłuŃebnicámi *BielKron* 380; *SienLek* 90v, 134; *BudBib Ex* 29/39, *Lev* 6/20; *ModrzBaz* 51; *KochPs* 45; co concluduia poranie to reuocuią poobiedzie. *ActReg* 71; Widzialem ia po ránu piękný kwiat przyiemny/ A widzialem záŃ wieczór zwiędły/ y nikkzemny. *KochFrag* 20; częŃto ná to wŃpominay we dnie/ coŃ poranu rozmyŃlał *LatHar* 666.

Połączenie: »nazajutrz po ranu« (1): A nazaiutrz po ranu niechay maże łobie członki v nog y v rąk/ rękę nad ogniem zagrzewaiącz. Tą małcią niżey wypifaną. *FalZioł* V 75.

Fraza: »było po ranu« = *erat (fuit) mane a. in diluculo PolAnt* (3): Odwiedli tedy Iezufá od Káiáfáfá ná Ratufz/ á było poránu *BibRadz Ioann* 18/28; *BudBib Gen* 29/25, 41/8.

Zwrot: »po ranu wstać« (1): poranu thedi wftawłli fchedl na drogą kthora myala yfzcz y wekrzewynye na lagyewnyczky dzyedzynye yey zaftąpill. *LibMal* 1544/93v.

Wyrażenie: »po ranu przed obiadem« (3): te^{go} fie firopu napijaj poranu we trzy godziny przed obiadem *FalZioł* I 103b, V 83, 83v.

Szeregi: »po ranu i (a, albo) na noc« [*szyk 12:10*] (22): wezmi foku blufzcowego á po kropcze pułzczay ciepło w vfzy poranu y na nocz. *FalZioł* I 48c; tym winem fthym tho zielem naporzay maciczą na nocz y poranu *FalZioł* I 83b, I 35b, 104a, 135a, III 2d, 16c (15); námozc kopru y opichu w winie álbo w piwie/ á názáiutrz/ onego przewárzywłzy day choremu pić/ po ránu y ná noc *SienLek* 119v, 149v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»bądź po ranu, bądź po obiedzie« (1): Możelz też y zá dobrodźieyftwá rozliczne dziękowác [*Bogu*]/ bądź poránu/ bądź po obiedzie *LatHar* 243. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»po ranu, do poł dnia« (1): Po ranu do poł dnia była okrutna mgła/ która drzewa y ziemię poľzedziała *LudWieś* B3. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»na świtaniu albo po ranu« (1): bierz że thego prochu na fwithaniu albo po ranu wftawłzy *FalZioł* V 72v.

»po ranu i przed wieczszą« (4): piy że to poranu trunek ciepło y przed wieczszą drugi trunek. *FalZioł* I 13c; á także maľz wymywać ranę/ y trzymać nogę z raną w oney wodzie/ po ranu y przed wieczszą tą wodą ciepło *FalZioł* V 74v, I 11c; *Oczko* 31v.

»po ranu i (w) wieczor (a. przed wieczorem)« (43): warzże thi rzeczy w winie aż do trzeciej czelci ma wyrwrzeć/ á pothim przecedz á napiiay fie tego poranu j wieczor *FalZioł* I 43d; ábowiem takiey iefł [*jesion*] moci ifz wężowie poranu j wieczor chronią fie cienia tego Iefionu/ á niefmieią podeń włazić *FalZioł* I 53d, I 1c, 3b, 5a, 8b, 11b (38); ono wino/ day opuchłému po ránu y w wieczór pić/ wypędzi puchlinę ze wnętrza *SienLek* 132v, 133v, 189; *BudBib* 1.Par 16/40; Z oney ftrugi wodę pił [*prorok Elias*]/ krucy go żywili/ Chleb á mięso poránu y wieczor nośli. *HistHel* Bv. ~

Synonimy: świt, świtanie.

Cf **PORANEK, ZARANEK, ZARANIE, ZARAŃ**